

Hol segít a Phare-program?

Feltámasztják a Holt-Köröst

A fejlett európai államok csoportja 1989-ben határozott a Phare-program létrehozásáról, amellyel az Európai Közösség pénzügyi és technikai segítségét nyújt Közép- és Kelet-Európa országai számára a piacgazdaságra való áttéréshez. A program az átalakulás időszakában nagy súlyt helyez a gazdaságra, ám jelentős figyelmet fordít a környezet- és természetvédelemre is. Cikkünkben a hazai természetvédelemnek nyújtott támogatásokat tekintjük át.

A Dunántúl legnagyobb összefüggő mocsarának maradványát, az egyedülálló növény- és állatvilágnak otthont adó Fertő tavat – amelynek területe 1977 óta tájvédelmi körzet volt – 1991-ben nemzeti parkká nyilvánították. Annak ellenére, hogy a több mint nyolcezer hektáros tó Ausztria és hazánk határán fekszik – hozzánk egyébként alig több mint hetven négyzetkilométernyi tartozik belőle –, és sok évtizedes határzár volt e területen, mégis egységes képet mutat a vízi és a part menti élővilág.

A Fertő tó fölszerelése

Ezért csak közös és egyeztetett természetvédelmi intézkedésekkel lehet megőrizni és fejleszteni a jó adottságokat. Az osztrák és a magyar szakmai szervek elhatározták, hogy a korábban létesített nemzeti parkokban érvényt szereznek az IUCN, a Nemzetközi Természetvédelmi Szövetség szigorú előírásainak. Ezzel összhangban a magyar részen három övezetet létesítettek. A nemzeti park központi része a csaknem háromezer hektáros „érintetlen természet”, ez a legszigorúbban védett rész, a bioszféra-rezervátum. A körülötte lévő védőzónában hagyományos gazdálkodást is folytatnak, ám nagyon szigorú ellenőrzés mellett. Az ütközőzónának nevezett térségben engedélyezik a természetbarát turizmust is, amelyhez kiépítik majd a megfelelő infrastruktúrát.

A Phare-program támogatást nyújtott a magyar nemzeti park nemzetközi előírásoknak megfelelő létesítéséhez, valamint pénzügyi és szakmai segítséget ad a természetvédelmi hatóságnak a feladatai ellátásához. A támogatásból „fölszerelik” a nemzeti parkot olyan műszerekkel és speciális berendezésekkel, amelyeknek a segítségével az itt munkálkodók és a vendégutatók szakszerűbben tanulmányozhatják ezt a

különleges adottságokkal rendelkező vidéket. *Jut a támogatásból a környezetbarát turizmus fejlesztéséhez is, mert a nemzeti park igen jó lehetőségeket kínál az idegenforgalomnak is. A két határ közötti, illetőleg a tó körüli kerékpárút mégis nagyon népszerű a két ország bicikliseinek körében. Most a „kiszolgáló” létesítmények fejlesztése van napirenden.*

Hazánk füves pusztái és még maradt lápos-mocsaras vidékei nemcsak sajátos helyi flórájuk és faunájuk miatt kiemelkedő jelentőségűek, hanem átmeneti élőhelyet is kínálnak sok-sok ritka, átvonuló-költöző vándormadár fajnak is. Ezeket az igazán nemzetközi jelentőségű védett területeket már korábban nemzeti parkokká és tájvédelmi körzetekké nyilvánították. A múlt században megkezdett folyószabályozások, árvízvédelmi beavatkozások, illetőleg az elmúlt évtizedekben végzett lecsapolások, valamint a kíméletlen mezőgazdasági művelés és a meg gondolatlan erdőirtások következtében megváltoztak e területek hidrológiai adottságai s ezért lassú, de folyamatos pusztulásnak indultak.

Füves-lápos élőhelyek

Természetes füves és vizes területeink rehabilitációjához és megmentésükhöz programtervhez az anyagi fedezetet a Phare-program biztosította. A holland DHV Consultants BV – az illetékes természetvédelmi hivatalok, vízügyi igazgatóságok, egyetemi kutatóhelyek és a szakértői szakembereinek közreműködésével – kidolgozta a Kiskunsági és a Hortobágyi Nemzeti Park, valamint a főváros környéki Nagyszénás, Kisszénás, Kutyahegy és a Csiiki-hegyek biológiai rehabilitációjának programját. A helyzetelemző és programtanulmányok az elvégzendő munkák költségkalkulációit is tartalmazzák.

A Phare-program keretében zajlik a szarvas-békésszentandrási holt ág, a nép nyelvén a Holt-Körös rehabilitációja is, amely a holtág kotrását és a természetvédelem szempontjából ideális vízcseré eléréséhez szükséges műtárgyak építését irányozza elő. Ez lényegében a Körösvidéki Vízügyi Igazgatóság már korábban elkezdett mederfenntartási munkáinak a folytatása. Az ehhez szükséges pénz előteremtéséhez Szarvas város önkormányzata nyújtott be pályázatot a Phare-programirodához. A pályázat elfogadása utáni versenytárgyalást – a legkedvezőbb ajánlattal – az említett vízügyi igazgatóság nyerte meg.

Vízkezelés és halrácsok

A holt ágban az oktan vízzennyezés következtében tömegesen pusztultak a halak, sorvadásnak indultak a part menti mocsári ciprusok s kihalt a vízi lilium is. A rehabilitációs program végső célja, hogy – amennyire csak lehet – visszaállítsák az eredeti természeti viszonyokat. Ennek érdekében lebontják a csaknem százesztendős Anna-ligeti öreg vashidat, amelynek helyére egy környezetbarát, nagy teljesítményű vízkormányozó mű kerül. Ez egy szerre szolgál majd hídnek és kishajószállítóként is. Továbbá, a holt ág több pontján halrácsos műtárgyakat helyeznek el, a víz szabad áramlásának elősegítésére. Szarvas és Békésszentandrást között egész éven át egy kis gyors holland kotróhajó tisztítja a medret, naponta kétszázötven köbméter iszapot termelve ki.

A vízügyi és természetvédelmi szakemberek a program végrehajtásakor megkülönböztetett figyelmet szentelnek annak, hogy a híres szarvasi arborétum is visszanyerje hajdani szépségét. A város polgárai nagy reményekkel várják a rehabilitáció befejeződését, mert ez a feltétele egy régi, dédelgetett tervük megvalósításának. Szeretnék fölépíteni az ősi nádasokkal körülvett Kerek-zugi szigeten a halászati skanzen, amely alkalmas lehet 1996-ban egy halászati világiállítás megrendezésére is.

Fészken ülő kanalasgém- és nagykócsag-fiókák

Megmentették az ökológiai magazint

A TermészetBÚVÁR mecénásai

A TermészetBÚVÁR című folyóirat – az ország első és mindmáig egyetlen ökológiai magazinja – a közelmúltban igen kritikus, már-már reménytelen helyzetbe került, támogatás, finanszírozás hiányában csaknem megszűnt. Am nem maradt magára a környezeti kultúra széles körű meghonosítását, az ember és a természet harmonikus viszonyának kialakítását fő hivatásának tekintő nagy hagyományú újság. Minden eddigienél kiterjedtebb, erősebb lett a „hátszaga”, amelynek segítségével új fejezet nyílt a szerkesztőség, az olvasók és a pártfogók kapcsolatában.

A győri Kazinczy és Révai, valamint a soproni Berzsényi Gimnázium kezdeményezésére kibontakozott a Mentsük meg a TermészetBÚVÁRT! mozgalom, majd megalakult a TermészetBÚVÁR Egyesület, amelynek alapítói a környezeti nevelés felkarolására, valamint a lap szakmai és társadalmi bátorításának kiszélesítésére, illetőleg – önzetlen mecénásként is – az anyagi helyzetének a jobbítására szövetkeztek. Közreműködnek a lap támogatói körének bővítésében, s a folyamatos megjelenéshez, illetőleg a veszteség finanszírozásához szükséges anyagiak előteremtésében. Mindezen felül az egye-

sület – a saját bevételeiből és más forrásaiból – hozzájárul a lap kedvezményes árának fenntartásához és a szerkesztőség működtetéséhez is.

Rokonszenvűk és segítőkészségük magas fokát, eleven erejét és folyamatos gyarapodását bizonyítja, hogy az egyesület tekintélyes és elfoglalt szakemberei – megalakítva a magazin szerkesztőbizottságát – pártfogásra érdemesnek minősítették „közvetlenül” is a lap küldetésének teljesítését.

A TermészetBÚVÁR Egyesület célja az ember és a természet szoros összetartozásának felismertetése, a környezeti kultúra és a környezetkímélő életmód vonzóvá tétele, a helyi, elsősorban vidéki természetvédelmi csoportok és körök munkájának felkarolása, valamint a lap jogelődjéhez kötődő iskolai és más természetvédelmi klubok és mozgalmak új életre keltése. Az egyesület kezdeményezője és fóruma kíván lenni a hazánk természeti állapotát jobbítani kívánó törekvéseknek. Jogi és magánszemélyek egyaránt a tagjai lehetnek. A laphoz kötődő csoportok egyénileg és testületileg is kérhetik a felvételüket. A céljaikkal egyetértők jelentkezését az 1051 Budapest, Arany János u. 25. sz. alatt várják. Telefon: 132-7739.

Ford-díj a Somogy szervezetnek

Az idei év legjobb magyar természetvédői a kaposvári Somogy Természetvédelmi Szervezet tagjai lettek, megnyervén az amerikai Ford Motor Company európai természet- és környezetvédelmi díján belül a magyaroknak meghirdetett pályázatát. A rangos elismerést a Somogy vadvíz-program elnevezésű tervért érdemelte ki a szervezet.

Ennek megvalósítására – a Közép-Európában is egyedülálló kezdeményezésként – létrehozták országunk első magán-természetvédelmi területét, a boronkai „vad-vízországot”, nemzetközi oktatóközponttal. A szervezetet a nyolcvanas évek elején alapították Kaposvárott lelkes diákok, mezőgazdasági szakemberek, népművelők, erdészek, néprajzosok és pedagógusok. A csoport – 1986-ig – elsősorban a vidék madárvilágának a védelmével foglalkozott. Még ebben az évben nemzetközi vídrakonferen-

ciát, majd 1987-ben ugyancsak nemzetközi rétisasvédelmi tanácskozást szerveztek. A különböző országokból érkező szakértőknek olyan állattani ritkaságokat és élőhelyegyütteseket mutathattak be, amelyek Európa más részein már kipusztultak.

A Somogy vadvízprogramot negyvenhárom hazai és külföldi tudományos intézmény és szervezet támogatásával dolgozták ki. A program célja az európai jelentőségű vizes élőhelyek fenntartása, védelme és szakszerű rekonstrukciója. Ezzel összhangban az a törekvésük, hogy felelőssé és elterjesszék a táj történeti és természeti adottságait figyelembe vevő környezetkímélő gazdálkodási formákat azokon a vidékeken, ahol ezek a vizes élőhelyek még megtalálhatók.

Három éve sikerült megvásárolniuk – külföldi adományokból, valamint a saját gazdálkodásuk hasznából – a vadvízprog-

ram egyik kiemelt élőhely-együttesét, a boronkai halastavak környékét. Ez a terület a nyolcszáz hektáros boronkai tájvédelmi körzetből száználcsalv hektárt tesz ki, s természeti értékekben rendkívül gazdag vidék. Egyebek között csaknem kétszáz madárfaj, tizenegy ritka hüllő s több száz fajta növény él itt. A vadvízprogram bemutatására nemzetközi természetvédelmi oktatóközpontot alapítottak, amelyet Európa minden részéről gyakran keresnek fel az érdeklődők. A szervezet munkásságának fontos része továbbá, hogy megszervezték a környező falvak ökológiai partnerkapcsolatait jó néhány németországi várossal. E program keretében a közelmúltban hozzáfogtak a „szelíd” idegenforgalom, a környezetkímélő „zöld” turizmus feltételeinek megteremtéséhez is.

Cseppkőbarlangok megújulása

Az 1500-as évek végén említik először írásban az Aggtelek határában emelkedő sziklafal tövében nyíló barlangot, amelynek legelső felmérője Sartory József bányamérnök volt. Az 1800-as évek elején Raisz Keresztély, Gömör vármegye földmérője – követően a barlangban kanyargó víz útját – térképet jelentetett meg róla, amelyhez barlangismertetést is mellékel. A Baradla feltárásának legismertebb személysége azonban Vass Imre mérnök volt, aki eljutott az áthatolhatatlansága miatt vaskapunak nevezett részig. Innen az időközben bekövetkezett szárazság segített tovább; egy sekély vízüjáraton átjutva sikerült fölfedeznie egy új, mintegy öt kilométeres szakaszt a mostani jósvafői bejárat közelében.

A Baradla első idegenforgalmi kiépítését a Raisz Keresztély-féle térkép megjelenésének idején végezték el. Az azóta eltelt csaknem két évszázad alatt rendszeresen és mind nagyobb összegeket fordítottak az idegenforgalmi feltárára, a járatok bővítésére és fejlesztésére. Az eddigi műszaki

Több mint két évig tartó, ám elkerülhetetlen rekonstrukciója miatt sokáig hiányolták a turisták páratlan szépségű természeti kincsünk, az aggteleki Baradla-cseppkőbarlang látványát. A nagy munka véget ért; a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium támogatásával, nyolcvanmillió forintos költséggel felújított barlang tavasztól újra fogadja a látogatókat. Kiépítették és megnyitották az Aggteleki Nemzeti Park másik különleges látványosságát, az Esztramos-hegyben lévő Rákóczi-barlangot is.

beavatkozásokat azonban az jellemezte elsősorban, hogy időt álló, az „örökkévalóságnak szánt” megoldásokra törekedtek, s ezért – húsz-huszonöt évenként bekövetkező műszaki elévülés után – csak rendkívüli nehézségekkel és a barlang természetes megjelenését továbbromboló megoldások árán tudták elvégezni a szükséges rekonstrukciót.

A most elkészült felújítás számolt először az elévülésből következő jövődő beavatkozásokkal. Az időtállóság mellett a cserélehetőség, a javíthatóság és a fejlesztettség követelményeit tartották szem előtt. Ennek az elkötelezettségnek a jegyében – a víz-

folyásnak megfelelően – a természetes járatokat követve sétálhatnak itt a látogatók. Az utak alá kerültek a kábelek, csövek, vezetékek, könnyen felnyitható csatornába, ahol a hely bőségesen elegendő a fejlesztésre, illetőleg könnyebb lesz így az esetleges csere is. Új és esztétikusabb, biztonságosabb korlátok védik majd a látogatókat. Újjáépítik a világítási rendszert, amely amellyel, hogy szebb és energiatakarékosabb a réginél, védelmet nyújt a „lámpafalra” – a mesterséges világítás hatására megtelepedő és elszaporodó algák, moszatok, harasztok – köveket károsító hatása ellen is.

A bódvarákói Esztramos-hegy

legnagyobb és talán legszebb barlangjára, a Rákóczi-barlangra ércutatás közben bukkantak rá, 1958-ban. Nehéz megközelíthetősége és körülményes bejáratossága miatt sikerült elkerülnie az esztramosi üregek szokásos sorsát, a kifosztást. A védelme évtizedekig csak a lezárásra, illetőleg annak korszerűsítésére szorítkozott, miközben a barlanghoz vezető tárróban lévő és a bejáratot biztosító vaslétrák és hágcsók állaga annyira megromlott, hogy a látogatás közvetlen balesetveszéllyel járt.

A Barlangtani Világkonferencia idején, 1989-ben került sor a balesetveszélyt elhárító első műszaki beavatkozásokra. Majd az elmúlt két évben – az Iparszolg Gmk kivitelezésében – úgy kiépült a barlang, hogy lehetővé vált az esztétikai élményt nyújtó, balesetveszélytől mentes meglátogatása, a természeti képződmények véletlen megkárosítása nélkül is. A műszaki kialakítás azonban nem véd a vandál károkozás ellen, ezért a túrákon csak kis létszámú csoportok vehetnek részt.

Védett virág a kockás kotulilium

Az oldalt írta és összeállította: Juhász Erzsébet